

Dr. med. Otto Sperlings

Selvbiografi

(1602—1673),

oversat i Uddrag efter Originalhaandskriftet

med særligt Hensyn til

Forfatterens Ophold i Danmark og Norge

samt Fangenskab i Blaataarn

af

S. Birket Smith.

Kjøbenhavn.

Andr. Fred. Høst & Søn's Forlag

Fr. Bagges Bogtrykkeri.

1885.

Otto Sperlings Selvbiografi, hvis sidste Afsnit dannes af en med en vis Selvstændighed fremtrædende Skildring af hans Fængsling 1664 og hans Oplevelser under Fangenskab i Blaataarn, frembyder i flere Henseender en mærkelig Parallel til de selvbiografiske Skrifter, som Leonora Christina udarbejdede under sit Fangenskab paa det samme Sted, og af hvilke særlig „Jammers-Mindet“ vil være alle bekendt. Aaret efter, at Leonora Christina var bleven indsat i Blaataarn, fristede Sperling paa Grund af sin vedholdende Troskab mod den Ulfeldtske Familie den samme Skjæbne, og han, der var ikke lidt ældre end sin fordoms Beskytterinde, oplevede ikke som hun igjen at komme paa fri Fod: han døde i Blaataarn i Slutningen af Aaret 1681. Saa haardt hans Fangenskab i mange Henseender var, især i de første Aar, varede det dog ikke længe, inden han — ligesom Leonora Christina — saa Lejlighed til at komme i Besiddelse af Skrivematerialier, ved Hjælp af hvilke han dels vedligeholdte en temmelig stadig Forbindelse med Omverdenen, dels nedskrev sit Livs Historie. Han udarbejdede først en udførlig Selvbiografi, som naaede ned til Aaret 1659, og dertil føjede han, som allerede antydet, en „Historia Carceris“, det vil sige: en Skildring af hans Bortførelse fra Hamborg, af den Sag, som førtes imod ham for Hofretten, og endelig af hans Tilstand i Fængslet efter Sagens Afslutning. Paa lignende Maade havde ogsaa Leonora Christina først udarbejdet en Skildring, som omfattede største Delen af hendes Liv¹⁾, og derefter en anden, som særlig dvælede ved hendes Oplevelser under Fangenskab. Men medens hos hende den egentlige Selvbiografi kun er en temmelig kort Skitse, og Beskrivelsen af Fangenskab en meget i det enkelte gaaende Udmaling, er omvendt hos Sperling den tidligere Del af hans Liv meget udførligt behandlet, medens der om hans Vilkaar i Fængslet — fraregnet hvad der vedrører den mod ham indledede Sag — siges forholdsvis lidt. „Jammers-Mindet“ er skrevet

¹⁾ Denne Selvbiografi, som er skrevet paa fransk, er udgivet af mig i Danske Samlinger 2 R. I, 129 fig.

for Forfatterens Børn, og det samme er Tilfældet med Sperlings Værk. Paa den anden Side er der den Lighed mellem dette sidste og Leonora Christinas Selvbiografi, at de begge er afsluttede i Foraaret 1673¹⁾, hvilket igjen hænger sammen med, at de begge var bestemte til at overgives til en og samme Mand, som i nogle Aar havde opholdt sig i Kjøbenhavn, men netop ved det nævnte Tidspunkt skulde rejse derfra, nemlig Sperlings Søn Otto. For Leonora Christinas Skrifts Vedkommende har jeg allerede tidligere paavist dette²⁾, og hvad Sperlings Arbejde angaar, skjønnes det ikke blot af forskellige Steder i det, at det — om ogsaa i det hele skrevet for Børnene — dog først og fremmest var beregnet paa at læses af Sønnen Otto³⁾, men det siges endog ligefrem et Sted, at Forfatteren skynder sig at gjøre sit Arbejde færdigt, før den, som skal have det, rejser bort⁴⁾.

Det ensartede i de Omstændigheder, hvorunder Sperlings og Leonora Christinas selvbiografiske Skrifter er blevene til, og i den Bestemmelse, de havde, er ikke det eneste Lighedspunkt imellem dem. Der lod sig paavise adskillige flere i Henseende til Skrifternes indre Beskaffenhed, og det baade hvad deres Fortrin og deres Mangler angaar — det sidste ikke mindst, fordi en Del af Manglerne hidrører fra de ugunstige Forhold, hvorunder Skrifterne er udarbejdede. Jeg finder dog ikke Anledning til her at gennemføre en nærmere Sammenligning, som de fleste vil kunne anstille selv, men nøjes med at udtale, at skjønt Sperlings Skrift literært set er „Jammers-Mindet“ underordnet — som det overhovedet ikke kan tages direkte til Indtægt for den danske Literatur, da det er skrevet paa tysk —, er det dog et Arbejde, som baade har virkelig Værdi, og som vil kunne læses med Interesse, selv i vide Kredse. Den bekendte lærde Hans Gram, som i sin Tid har ejet det originale Haandskrift til Selvbiografien, — nu Nr. 3094, 4to, i Gl. kgl. Saml. — har fældet en temmelig streng Dom over Skildringens historiske Paalidelighed. Han fremhæver, at det sande deri er blandet med mange Urigtigheder, ikke fordi Sperling med Forsæt vilde forvanske Sandheden

¹⁾ Leonora Christinas Selvbiografi er sluttet den 1. Maj, den første, større, Del af Sperlings Værk den 12. Marts (se nærværende Skrift S. 197). „Historia Carceris“ er ikke ligefrem dateret, men der forekommer en Ytring i den (nærvær. Skrift S. 256, L. 15—16), som viser, at ogsaa den er afsluttet i Foraaret 1673. Da den yngre Otto Sperling først rejste fra Kjøbenhavn i Begyndelsen af Maj, havde Faderen i Virkeligheden ogsaa god Tid til, efter Afslutningen af Selvbiografien, at skrive „Historia Carceris“, som i Haandskriftet kun indtager 64 Sider.

²⁾ Danske Saml. a. St. S. 139—40 og mit Skrift: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie II, 258.

³⁾ Saaledes nærværende Skrift S. 175, 184—85, 188, 256 o. fl.

⁴⁾ Nærvær. Skrift S. 139.

(uden maaske hvor det gjaldt at stille det af ham saa højt ærede Ulfeldtske Ægtepar i et gunstigere Lys), men fordi han i sin høje Alderdom og efter længe at have været afskaaret fra Omgang med andre opfattede Kjendsgjerningerne galt eller huskede dem galt¹⁾). Man kan godt give Gram Ret i alt, hvad han siger, og maa dog komme til det Resultat, at hans Bedømmelse er ubillig, fordi den er ensidig og utilstrækkelig. Der er ganske vist i Sperlings Skrift en Del Fejl og Unøjagtigheder, og enkelte af disse er endog saa iøjnefaldende, at man, hvis man blot saa paa dem, virkelig maatte faa et temmelig ugunstigt Indtryk af Skriftet. I det hele kan man sige, at det er ved hans Omtale af Begivenheder af den politiske Historie at de fleste Unøjagtigheder kommer frem, og særlig findes en Del større Fejltagelser i Skildringen af Tidsrummet mellem 1641 og 1649, ja Forholdet er her saa mærkeligt, at Forfatteren endog begaar meget paafaldende Fejl ved Skildringen af Begivenheder, i hvilke han har taget personlig Del, som f. Ex. naar han smelter Ulfeldts Ambassader 1646—47 og 1649 sammen til én. Men ligesom det vilde være ubilligt at lukke Øjnene for, at der ogsaa mellem hans Optegnelser om hint Tidsrum findes en Mængde Meddelelser, som gjør Indtrykket af at være fuldstændig rigtigt gjen-givne — i det mindste efter den Opfattelse, som Sperling overhovedet kunde have af dem —, saaledes maa det bestemt hævdes, at den langt overvejende Del af Sperlings Skrift i det hele er saa paalidelig, som Memoirer kan være det, naar de er nedskrevne længe efter de Begivenheder, de skildrer, og langt paalideligere, end man paa Forhaand skulde tro, naar man betænker, under hvilke sørgelige og uheldige Forhold Skriftet blev til. Vi er ingeniunde uden Midler til at dømme herom, eftersom der er bevaret en stor Mængde autentiske, samtidige Aktstykker til Sperlings Livs Historie — for en Del Breve, skrevne af ham selv og hans Slægt —, som sætter os i Stand til paa overmaade mange Punkter at kontrollere hans Fremstilling. Grams Dom om denne synes snarest at have Hensyn til det før nævnte Tidsrum med de meget iøjnefaldende Fejl, et Tidsrum, som ganske vist interesserede ham i fortrinlig Grad, fordi den almindelige Histories Begivenheder her berøres mere end andet Steds. Men det vilde have været rigtigere og billigere at tage Udgangspunktet for Bedømmelsen i Skriftets andre Partier og betragte de større Fejltagelser i hint Afsnit som noget exceptionelt, fremkaldt ved Aarsager, vi nu ikke kjende, men godt kunne tænke os, f. Ex. en forbigaende legemlig og aandelig Indisposition, saaledes som Forholdene i Fængslet jo saa let maatte medføre den. Som allerede omtalt, nævner Gram særlig Sperlings Omtale af Ulfeldt og hans Hustru og niener, at hans Erbødighed for og Kjærlighed til dem kan have bragt ham til mod bedre Vidende af og til at frem-

¹⁾ Grams Bedømmelse, som er nedskrevet foran i Haandskriftet selv, er aftrykt i Suhm's Nye Samlinger III, 197—98.